

Dva brata.

(Povest iz obmejnega kraja. Spisal Anton Sušnik.)

I.

Na kmetih je običajno duhovnik — posebno pri Slovencih — očak seljanov. Gospodarjem tu in tam svetuje v občinskih stvareh, sprte sosede zopet pomiri in spravi, stariše opominja k složnosti, otroke k poslušnosti.

„Še radi jih bodele poslušali, da bi jih le imeli!“ pravi mladim svojeglavcem; „stariši so stariši; ker jih imate, zato jih tudi spoštujte!“ Zaželeni mir se zopet vrne pod nizko streho selske koče. In ko bi ne bilo duhovnika, kdo vé, kaj bi postalo iz mladih razposajencev! Duhovni pastir pa, videč, kako dobro klije seme njegovih opominov, izpolnjuje še z večjim veseljem svoje dolžnosti.

Kar se more poravnati doma, naj se poravna: čemu neki zaradi vsake malenkosti tekati k sodišču, čemu nadlegovati v mestu urade? Ali jim treba vedeti, kdo in s kom se je sprl v tej tihi vasici? Kdor se rad tožuje in prička, ta pogubi sebe in druge. Kolikokrat pomaga duhovnik ljudem do take sprave!

Kjer je duhovnik samo med svojimi rojaki, kjer je čislán in spoštovan, ondi je življenje njegovo mirno in tiho. Če ga pa zanese usoda v slovenske pomejne pokrajine, v kraje, kjer že mnogo let besni boj, skoro bi rekel, na življenje in smrt, kjer duhovnik skoro ne more pomirjati strank in razburjenih duhov, kjer vsako delo uničuje strupena sapa sovraštva, tam je seveda življenje takega ljudskega učitelja mučno in trnjevo. O svoji ljubljani domovini sme samo premišljati, nikoli propovedovati svojim rojakom, katere je veter sem zanesel zaradi skorjice kruha, — s temi ne sme govoriti drugače kakor v ptujem jeziku. Oj, da bi še živel župnik podolanski, ta bi vam marsikaj povedal iz življenja na slovensko-nemškem pomejniku!

Nad dvajset let je bival v Podolanih duhovni oskrbnik, in bil je ondi zadovoljen. Slovenci in Nemci so ga ljubili kot očeta; bil je med njimi razsodnik, njihov tolmač. In dasi podolanska župnija ni baš spadala med najimovitejše, župnik njen ni tožil nikomur. Dolgočasil se tudi ni, še manj pa se mu je tožilo v tej pomejni vasici. Kje pa ni dandanašnji Slovencev! Povsodi, kjer solnce obseva zemljo; tu ob koroško-štirski meji jih je bilo in so še na tisoče. Mnogo je tu rudokopov in ti so večinoma Slovenci. Župnik je bil takoj kakor doma, kakor bi ne bil v namešanem kraju, in veselje njegovo je priklopelo

do vrhunca, ko je po dolгих prošnjah in z raznim prigovarjanjem naklonil svojemu bratu službo inženérja. Ostala sta dva iz cele rodovine, nikogar nimata na širnem svetu; sedaj si bodeta vedno blizu. In župnik je imel mlajšega svojega brata v istini rad. Še za svojega kapelanovanja — siromak je imel baje 300 gld. letne plače — delil je z bratom svojim skromne dohodke, podpiral ga ves čas svojih studij in rajši je sam trpel bedo, samo da je mogel o pravem času pošiljati novce bratu v Gradec.

„Gospod župnik, za brata gre vse, a náse ne mislite nič!“ rekli so župljani.

„Saj nič ne potrebujem“, odgovarjal jim je mirno; „starišev nimava, in ker sem starejši, je torej prav, da skrbim zanj. Kadar postane velik gospod, — no če bo hotel, pa mi bo vrnil.“

In sedaj se je izpolnila duhovnikova želja. Brat njegov bode inženér v bližnjem Jožefovskem rudniku, to je samo nekaj streljajev od Podolanov. Dobre se bo zdelo i rudokopom, ko zvedó, da je njih inženér brat podolanskemu župniku.

Kako se je veselil župnik poslednjih dni svojega življenja! Oj, kako se je veselil!

II.

Minulo je leto in župnik podolanski se je postaral za — deset let. Kaj je izkusil v tem času, povedati ne vé nihče, a on tudi ni potožil nikomur. Hitro, nepričakovano, kakor pogubna kuga, pritepla se je — Bog vedi, odkod — razprtija, sovraštvo med ondotne ljudi. Prišli so iz daljnih mest ptuji gospodje, sklicali vkupe nemške ljudi, govorili jim na srce, kako so tlačeni in stiskani in da bi se jim godilo dokaj bolje, da bi ne bilo med njimi — Slovencev. Rudokopi se spogledujejo molčé, živ dan se ne vedó spominjati, da bi jim bil kdo učinil kaj žalega, toda, če to pravijo taki gospodje, kdo vé, menda je res.

Ni je bilo skoro nedelje, da ne bi se bile prirejale slavnosti in bi se ne bilo govorilo burno in strastno.

„Moj Bog, kaj bo iz tega?“

Gospod župnik je pridigal v podolanski cerkvi deloma slovenski, deloma nemški — sedaj naj bi propovedoval samo nemški.

„Zakaj?“

„Podolanci so v nemškem ozemlju.“

„Toda tu živi mnogo Slovencev.“

„Kaj to!“

„Kam naj li gredó poslušat besedo božjo?“

„Priučé naj se nemški, ali naj pa hodijo, kamor jim drago.“

„In kaj čem početi z otroki v šoli, kako neki imam te poučevati v veronauku?“

„Nemški!“

„Saj sta tukaj dve tretjini slovenskih otrok!“

Gospodje zmajejo z rameni in odidejo.

Župnik se obleče in gre k bratu. Že davno je opazil, da se ga brat dosledno ogiblje, da se sramuje svojega materinskega jezika in da mesto v župnišče hodi rajši v bližnji trg, kjer imajo nemško društvo. Čul je od rudokopov, da je gospod inženér ves čas svojega bivanja izpregovoril toliko slovenskih besedij, da bi jih lahko seštel na prste, in da se poteza za nemške rudokope.

Župnik se je hotel uveriti, moral ga je obiskati.

Sestane se z njim pred jamo. Mirno mu je prigovarjal, mirno ga spominjal umrlih starišev in nagovarjal, naj ne zabi svojega materinskega jezika, a to tem manj, ker je v veliki nevarnosti v tem kraju.

„Vidiš, Jože, nad dvajset let sem že tu, a doslej se nisem še izneveril domovini svoji, ti pa v enem letu — —“

„Čegar kruh ješ, tega pesen poj! Gospodar moj je nemške krvi.“

„Rudokopi ne.“

„Tudi ti jedó nemški kruh.“

„Seveda, toda ne smeš jih zatirati in žaliti, saj je že brez tega njihovo življenje grenko.“

„Ali naj inženér skrbi, da so mu naklonjeni rudokopi?“

„Da bi ne bilo mene, nikoli bi ne bil postal inženér.“

„Bil bi pa drugje.“

„Brez moje pomoči in podpore nikdar.“

Razgovor je postajal vedno pikrejši, in ko župnik pride domov, tedaj ga domači skoro poznali niso; tresel se je po vsem životu in v obličju je bil ves blede.

„Pač se nisem nadejal nikoli“, šepetal je sam zase, slekši suknjo, „da bom v pozni starosti čakal takih stvari. Kaj naredi iz človeka strast, dobičkarstvo, ošabnost!“

III.

Podolanski župnik je sedel naslednjo soboto sam v svoji sobici. Iz omare je vzel neko knjigo, to je prebiral marljivo. Bila je povestnica Slovenske. Minulo nedeljo je nekdo govoril v sosednem nemškem trgu, da je ta kraj od pamti-veka nemškega stanovništva, nemške krvi bivališče. A ta povestnica pripoveduje drugače.

Zemlja ta je slovenska. Slovenci so tu bivali in imeli svoje slovenske vojevode. Seveda, tako zlo-miselna laž mora preslepiti nevednega človeka, kakor so rudokopi, a kdor umeje zgodovino, ne verjame tako hitro. Mračilo se je že, a župnik je še vedno čital. Da bi odložil knjigo, moral bi premišljati, in to premišljevanje bi bilo ne-veselo.

Vzdramijo ga iz čitanja koraki, ki so se slišali z dvora, kmalu potem s stopnic. Kdo neki prihaja?

Nekdo potrka na duri.

„Noter!“

Duri se odpró na stežaj in vstopi kakih deset rudokopov. Vsi so očrneli, kakoršni so prišli iz jame; vsak je mečkal v roki nekaj bankovcev in srebrnikov, tedensko mezdo.

„Pozdravljam vas, dragi moji! Kaj bi radi tako pozno?“

„Mnogo imamo na srcu, gospod župnik, povemo vam to na kratko. Zvedeli smo, da je v Ljubljani društvo, nazivlje se, „šolsko društvo sv. Cirila in Metoda“, katero ima ta lepi namen, da nabira prispevke po slovenskih krajih ter ustanavlja slovenske šole po jezikovno nemešanih pokrajinah. Vi nam ne smete, gospod župnik, oznanjati besede božje slovenski, vi ne smete naših otrok poučevati v krščanskem nauku slovenski. — Tu je naš zaslužek, vzemite in pošljite ga v Ljubljano s prošnjo, naj nam pošljejo slovenskega učitelja za našo šolo, katero bomo sami založili.“

„Ljubi moji, pomislite vendar, da morajo rodbine vaše tudi jesti. Kaj vam pa ostane, ako daste vse za šolo?“

„Za hrano smo že déli na stran, zato kar vzemite!“

Vsi položé na mizo pomečkane novce. Bili so povsem novi bankovci, semtertje nekoliko počrneli.

„Hvala vam, rojaki, storil bom vse za vas, te novce bom pa poslal v Ljubljano; drži se jih pót vaših rók, težko ste jih zaslužili.“

„In jutri je nedelja, gospod župnik, prosimo, da bi nam propovedovali slovenski.“

„Znano vam je, da mi je prepovedano —“

„Vemo, in radi tega smo danes oznanili vsem rojakom po tukajšnjih jamah, naj pridejo jutri v podolansko cerkev, ker bodo propovedovali slovenski kakor prej.“

„Nasprotniki bodo rohnili.“

„Ne bodo. Pred propovedjo bo napolnjena naša cerkev s samimi slovenskimi rudokopi. Oni, ki nečejo slišati slovenske besede, pridejo naj pozneje, propovedovali jim bodete nemški. Bodite na naši strani, branite nas, gospod župnik; nadomestite nam, kar greši vaš brat zoper nas.“

Saj še celó žival po novih zakonih spada v brambo človekoljubov, saj so družbe, ki jih varujejo sile: z nami naj bi pa ne smeli imeti nihče sočutja? Če vi ne, kdo nam bo neki pomagal? Zato le skrbite za nas, mi pa gremo za vami, gospod župnik.“

„No, bodi! Napačno ni, ako bom propovedoval slovenski, tako, kakor umevate vsi. Ali mi obljubite, da ne bodete krušili reda, da bodeite mirni?“

„Obetamo.“

„Tudi jaz vam obetam, da se bom trudil za vaše pravice, katere imate po božji in človeški postavi. Sedaj pa z Bogom! Ne izneverim se vam nikoli, ne bom zatajil svojega materinskega jezika — na koncu svojega življenja še celó ne!“

IV.

Podolanska cerkev je bila drugi dan zjutraj kakor obležena. Stotine in stotine slovenskih rudokopov se je zbralo okrog nje na malem grobju, in ko cerkvenik odpre vrata, vsujejo se cele gručice v cerkev, čuda, da se ni pripetila kaka nesreča. Kjer je bil prazen kak prostorček, takoj je bilo zasedeno, celó pri altarju so stali ljudje. Župnik, gredoč iz zakristije, prodiral je le težko te stisnjene trume. Toliko poslušalcev ni še bilo v podolanski cerkvi.

Po kratki molitvi se prične propovedovanje o izgubljenem sinu, o razdejanju Jeruzalema, o Savlovem potovanju v Damask.

Pojdite, vi ošabneži, in poslušajte samo trenutek besede selskega duhovnika! Vi se smejete? Ne veste-li, da so se pred besedami propovednikov majali prestoli, tresli imperatorji pod kronami? Bilo je to propovedovanje presunljivo, ganljivo, kakoršnega še ni slišalo ljudstvo v Podolanih.

Škoda, da župnik ni mogel dokončati.

Pri razlaganju o izgubljenem sinu jame se tresti glas njegov, obličje zbledi, glava omahne in roke iščejo opore, da ne zdrknejo.

„Pomagajte gospodu, omedleva!“

Nekoliko rudokopov je hitelo na propovednico; bil je skrajni čas. Nesli so ga doli v zakristijo, škropili in umivali z vodo — toda oko mu je ugašalo, dihanje upadalo.

„Hitite po zdravnika!“

Predno je dospel zdravnik, bil je župnik podolanski — mrtev.

* * *

Takega pogreba ni še videl ta kraj na jezikovnem pomejniku. Vzlic prepovedi nadzornikov in inženjerja je prišlo na stotine rudokopov iz bližnjih jam, Slovencev in Nemcev, ter so nesli krsto in v njej pokojnega župnika na podolansko grobišče.

Borni rudokopi se še zmenili niso za pretenje, da bodo odpuščeni od dela, ako gredo k pogrebu podolanskega župnika. — Toda lastni brat župnikov je poslušal prepoved ter ni šel k poslednjemu počitku spremit svojega lastnega brata, onega, kateri mu je pomogel do kruha.

Slovenski rudokopi so pa postavili svojemu rojaku spomenik z malim napisom:

*Umrl je med službo božjo, dal je življenje
za svoje ovce.*

Vseh vernih duš dan pa leži leto za letom na njegovi gomili prelep venec, za katerega nabirajo vse leto po krajcarju slovenskih rudokopov ubogi otročiči. Minula bodo leta, zob časa bo oglodal tudi ta napis, ki oznanja mimogredočim, da tu mirno počiva vzoren duhovnik, zvest Sloven in neumoren učitelj: iz src hvaležnih slovenskih rojakov na nemško-slovenskem mejniku pa ne bo spomina izruval vihar, ne odstranil zob časa.

Petelin.

(Slika. — Spisal Podgoričan.)

Vse toži in vzdihuje, kako so časi danes resni ali hudi. Ne vem, ali je takovo toževanje in vzdihovanje opravičeno, ali je samo navada. Moje mnenje — katerega pa ne vsiljujem nikomur — je tako, da za resne ljudi so bili, so in bodo časi vedno resni; lahko-mišljeni in neresni ljudje pa tudi še v današnjih „resnih“ časih živé neresno, kakor so nekda in bodo živeli vedno. Kako resni so nekateri ljudje dandanašnji in — kako neresno živé, pové nam zgodnica, ki se je dogodila poslednje dni.

Veliki Osredok je velika vas blizu Malega Osredka. Pri prvi hiši, kjer se pride v vas, pravi se pri Skončnih ali Skončarjevih, pri zadnji hiši so dobili ime Zadnikov. Med Skončarjevimi in Zadnikovimi je še dolga vrsta sosedov, katerih pa ne naštevam; le tiste vam predstavljam, kateri so sodelovali pri zgodbici.

Skončarjevi so imeli lepega, belega petelina. Modre in prebrisane sosede so se pomenile neke nedelje, ko so vasovale pri Skončarjevih, — bilo je še takrat, ko se je petelinčku pokazal